

מסורת הש"ס
 א. עיני משנה ערכין כח.ב. ירושלמי דמאי פ"ו ה"ב. שם נדרים פ"א ה"ג. שם קדושין פ"ב ה"ט.
 ב. ראה מנחות ס"ז,א. ירושלמי חלה פ"ד ה"ד.

גרסות
כיצד ישראל בכתיב ועוד:
דבר.
 א. כהן לכהן אסור בש"מ: ר' שמעון בן אלעזר אומר אף במתנות כהונה כיצד ישראל שהפריש מאתים וזו למתנות כהונה מצאו ישראל אחר ואמר לו הילך סלע זה ותנהו לבן בתי כהן מותר ואם היה כהן לכהן אסור וכן יש בכתיב: ונטפף שם כבשאלות: משום גומלין אי נמי משום דפלגי אהדדי וראה בעינינו.
 ותנא מאי יש בכתיב: ותנא קמא מאי ובש"מ: ותנא קמא דאמר בכולן מאי וראה בעינינו.
 דבר מיתחל בכתיב בש"מ ובב"ח: סבר תיתחל.

טובת הנאה לבעלים, כלומר, יכולים להנות מן הזכות ליתן את המתנות לכהן מסויים. כיצד? ישראל שהפריש תרומה מכריו (מערימת התבואה שלו), ומצאו ישראל אחר, ואמר לו: "הא לך סלע (מטבע ששוויו ארבעה זוזים) זה, ותנהו את מה שהפרשת כתרומה לבן בתי שהוא כהן" – הרי זה מותר. אבל אם היה זה כהן שנתן סלע לבעלים, כדי שיתן את התרומה לכהן אחר – אסור, שהכהנים אינם רשאים ליתן דבר תמורת מתנותיהם. ושואלים: ותנא מאי טעמא לא קאמר (והתנא, מה טעם אינו אומר), אינו מזכיר שיש טובת הנאה לבעלים גם במתנות כהונה, כלומר, בזרוע לחיים וקנייה שצריך כל שוחט בהמה לתת לכהן, אלא רק בתרומה? ומשיבים, אמר לך יב"ב לומר לך] בתשובה: תרומה – דבר שיש בו קדושת הגוף היא, דכיון דלא מתחלא [שכיון שאינה מתחללת], שלא ניתן לפדותה, ולעולם יש לה דין תרומה – לא אתי למיטעי בה [לא יבוא הכהן לטעות בה], ולנהוג בה מנהג חולין, גם אם יקבל הבעלים מטבע של סלע בטובת הנאה, שלא יחשוב שנתחלה באותה מטבע. אבל הני [אלה], מתנות כהונה, כיון שקדושת דמים ניהו [הם], שיכול הכהן שקיבלם למוכרם, ומאותה שעה חולין גמורים הם, הרי אם יתנם הבעלים לכהן בטובת הנאה – אתי למיטעי בהון [יבוא הכהן לטעות

טובת הנאה – דבר מועט. ואם היה כהן נותן סלע כדי שיתנו לכהן אחר קרוט – אסור, כיון דלדידיה חזיא הו – נראה ככהן המסיע. הכי גרסינן: ותנא מאי טעמא לא אמר מתנות כהונה – ולא גרס "ותנא קמא". כיון דיש כהן טעמא הנאה, ומפרש: כגון ישראל שהפריש תרומה מכריו. מאי טעמא לא אמר נמי: או טעמא שהפריש מתנותיו, ורועה שהיו לו בכורות? אמר לך תרומה – היינו טעמא דשריא טעמא הנאה דידיה – דקדושת הגוף היא. דכולי עלמא ידעי דלא נפקא לחולין, ולא אתי האי כהן דיהב אמי אמו הסלע בגינה למיטעי ולמנהג זה ענין חול, ולמימר: איתחלא לה צהאי סלע דיהב ליה אמי אמו. אבל הני מתנות בכור דקדושת דמים ניהו – דאם רצה כהן למכור צמר בכור ורוע ולחיים וקנייה, מוכן לישראל, ומו לא צני ליה לישראל למיכלינהו צללי וצמרדל כי האי דעביד כהן. הילכך אתי האי כהן למיטעי צהון, וסבר: כיון דצני קנין ניהו, תיתחל קדושתיהו אארבעה זוזי – דיהיב אמי אמו, דהיינו ארבעה זוזי, ואמי למינהג צהו מנהג דחולין, שלא יאכלם צללי וצמרדל דינא המפורש צפרק "הרוע והלחיים והקניצה" (חולין קל"ג). ומשום הכי לא מניניהו. והאי דנקט "וצבולין" – הכי קאמר: וצבולין, התרומות והמעשרות, יש בהן טובת הנאה. תרומת חוצה לארץ – דרצנן היא, ויכול לימנס לכהן המסיע. לשמיעיה – כהן. בטיילה ברוב – לאוכלה לור, ולא צנינן אהד ומאה. ולאמר שערצה צבולין – יכול לאכול זר, או כהן צימי טומאה לאמר שצטלה. רבה – כהן היה, דמדעית עלי קאתי [לאש השנה יתא]. חמרא דתרומה – דחזיה לארץ.

ולומר דבר מיתחל קדושתיהו אארבעה זוזי [שניתן היה לחלל את קדושתם על אותם ארבעה זוזים]. כלומר, על אותו סלע שניתן לבעלים (שיש ארבעה זוזים בסלע), ואתא למינהג [ויבוא לנהוג] בהן מנהג של חולין, שלא כדון מתנות כהונה, שצריך הכהן לאוכלם בכבוד.

א בענין האיסור לכהן לסייע לבעלים בבית הגרנות, ובתמורה לכך לקבל את התרומה, אמר רבא: תרומת חוצה לארץ, שתיקנו חכמים להפריש מן התבואה בחוצה לארץ – אין בה משום איסור כהן המסייע בבית הגרנות. וכן מסופר שרב חמא יהיב ליה לשמיעיה [היה נותן לו לשמיעיה] שהיה כהן, תרומה בשכרו.

ועוד בענין תרומת חוצה לארץ, אמר שמואל: תרומת חוצה לארץ שנתערבה בחולין – בטיילה ברוב, ולא כאחד למאה, כתרומת ארץ ישראל. מסופר, רבה, שהיה כהן, היה מבטלה ברוב חולין לכתחילה, וכך היה אוכל לה [אותה] בימי טומאתו, למרות שאסור לאכול תרומה בטומאה. רב הונא בריה [בנו] של רב יהושע, כי מתרמי ליה חמרא [כאשר היה מזדמן לידו יין] של תרומה של חוצה לארץ, הוה רמי תרי נטלי [היה מטיל, שופך לכלי גדול, שני ספלים] של יין חולין.

תוספות

מקומות צריך לחלק בדברים. כי ההיא דפסחים בריש "מקום שנהגו" (נא,א) גבי הנהו דמפרשו חלתא מארווא, דאמרינן דאי רובא לאו אורז אכלי – ניכלה זר באפנייהו, דלמא אתו לאפרושי מן הפטור על החיוב. ובפרק קמא דיומא (י,א) גבי סוכת החג בחג חייבת [בעירוב] ובמזווה ובמעשר, דקאמר התם דמדאורייתא קאמר, דאי מדרבנן – דלמא אתא לאפרושי מן הפטור על החיוב. בדמאי הלוקח מן גוי, למאן דאמר יש קנין – חייבו חכמים, ולא חשו לכך.

ואתי למינהג בהו מנהג דחולין – ובעינן [זבחים כח,א] למשחה ולגדולה כדרך שהמלכים אוכלין בצלי ובחרדל. ובכל מתנות כתיב "למשחה", אפילו ברוע ובלחיים ובקניבה, כדמשמע הכא. וגבי תרומה לא מצינו שיצרך בשום אכילה בגדולה, דשמא לא שייך גדולה אלא בבשר.

תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב – להתייר לכהן טמא קאמר, כדקאמר: רבה מבטל לה ברוב (ואפילו) בימי טומאתו. ולא כמו שפירש הקונטרס: לאוכלה זר, ולא בעיא אחד ומאה. דבהדיא מוכח במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (סז,א) דאסורות לור, גבי חלת גוי בארץ ותרומתו בחוצה לארץ – מודיעין אותו שהוא פטור, חלתו נאכלת לזרים, ותרומתו אינה מדמעת. דדייק התם: הא דישראל – מדמעת. משמע דאינה עולה לאכול לזרים אלא באחד ומאה.

רבה מבטל לה ברוב כו' – "רבה" גרס, שהיה כהן, רבה מדבית עלי קאתי. אבל רבא לא היה כהן, כדמוכח בפרק "הזרוע" (חולין קל"ג,א) דאמר ליה רבא לשמיעיה: זכי לי מתנות כו'.

עיונים

טובת הנאה עיקרה של טובת הנאה הוא הזכות שיש לבעלים לתת את הקדשים ואת תרומותיהם לאיזה כהן שירצו. והיא נלמדת בספרי מן הכתוב "ואיש את קדושו לו יהיו" (במדבר י, ז). ובביאורו המדויק של הביטוי "טובת הנאה" יש שני פירושים עיקריים, שהבואו בספר הערוך (ערך טב): האחד – שיש לבעלים הנאה במה שכהן מחזיק לו טובה על כך. והשני – שיש לו זכות (טובה) ליהנות באופן כספי מאפשרות זו (כל עוד אינו מקבל דבר מכהן). כפי שמשמע בבירור מבריייתא זו, וכן ממשנה במסכת ערכין (כח,ב) לגבי בכור. **אם היה כהן לכהן אסור** רש"י וכן רבינו גרשום מסבירים כי כיון שהתקומה ראויה גם לו, נראה הדבר כאילו הוא נותן את הסלע כדי לקבל את התרומה לעצמו. והוסיף ר"י קורקוס (הלכות תרומות פ"ב ה"ב) כי יש לחשוש שהכהנים יעשו הסכם ביניהם, שכל אחד נותן עבור חבירו. וראה בגרסות הסבר מעין זה, המופיע גם בספר השאלות (סימן קלב). **ותנא מאי טעמא לא קאמר מתנות כהונה וכו'** לכאורה, יש לומר שלא נתכוון התנא אלא להביא דוגמה, והוא הדין לשאר מתנות כהונה. וגם לשון "וצבולין יש בהן טובת הנאה" מורה שכך כוונתו. ומה שפירש רש"י כי הכוונה לכל תרומות ומעשרות יש בו דוחק (מהרי"ט אלגאזי). ובשיטה מקובצת הביא המשך לניסוח הבריייתא: ר' שמעון בן אלעזר אומר: אף במתנות כהונה כן וכו'. ומכאן מוכח כי התנא הראשון אינו סבור כן, והגמרא שואלת איפוא מה טעמו (ונוסח זה, שהוא נוסח ספרי ספרי, מתאים לניסוח שמוקד רש"י "ותנא קמא"). ואילו רבינו גרשום סבור כי השאלה כלל אינה נוגעת לבריייתא זו, בענין טובת הנאה. אלא לבריייתא שהובאה בעמוד הקודם, שם נאמר שהנותנים לכהנים תרומה ומעשר בשכרם – חיללו, כלומר, עשו את התרומה והמעשר לחולין, ולא נאמר כן לגבי שאר מתנות (וראה גם דברים דומים של הנצי"ב בהעמק שאלה שהובאו בעמוד הקודם). ולדרך זו נמצא כי לענין טובת הנאה באמת אין הבדל בין תרומה ומעשר לבין שאר מתנות. וכן פסק הרמב"ם. **ואתא למינהג בהן מנהג דחולין** שכן, אף שאין במתנות קדושת הגוף, מכל מקום הכהנים חייבים לנהוג בהם מנהג גדולה, ולאוכלם בצורה מכוונת, כפי שאמר רב חסדא: מתנות כהונה אין נאכלות אלא צלי, ואין נאכלות אלא בחרדל, שנאמר: "לך נתתם לְמִשְׁקֶהָ" (במדבר יח, ח) – לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (חולין קל"ב). וראה ע"ד ברבינו גרשום ובשלחן ערוך י"ד סא, יב.

תרומת חוצה לארץ וכו' הפרשת תרומות ומעשרות בחוצה לארץ תקנה עתיקה היא, כדי שלא תישכח מצוה זו מישראל בגלותם (וראה ספרי דברים יא, יז). ולפי הנאמר במסכת ידים (פ"ד מ"ג) היו בה מספר שלבים. בראשונה תיקנה הנביאים בבבל, לאחר חורבן הבית הראשון (יש אומרים – על פי הנבואה, בהוראת שעה. ר"ש משאנץ). ותיקנה דווקא שם, מפני שרוב ישראל הולכים ושבים שם (רמב"ם הלכות תרומות פ"א ה"א). ובשלב מאוחר יותר, תיקנו זקנים שלאחר עזרא להפריש תרומה ומעשר גם במצרים. וכן בארץ עמון ומואב, מפני הן סביבות ארץ ישראל (ראה דיון בענין זה במשנה שם). תרומה זאת, שלכל הדעות אינה אלא גזירה מדברי חכמים, הקילו בה חכמים בעניינים שונים, יותר מבתרומת ארץ ישראל.

מבטלה ברוב ואוכל לה בימי טומאתו בעלי התוס' כתבו כי לא הותר הדבר אלא רק לצורך הכהנים, שיאכלוהו בימי טומאתם, וכפי שהעידה הגמרא על רבה, שהיה כהן. אבל זר, שאינו כהן – אינו רשאי לאכול תרומה אלא אם נתבטלה באחד למאה, כפי שעולה לכאורה מן הגמרא במסכת מנחות (סז,א). אבל רש"י כתב כי שמואל שהתיר בסתם לבטלה ברוב – אף לצורך אכילת הזר התיר. וכדרך זו נראה כי יש להבין את מעשהו של רב הונא בריה דרב יהושע להלן, שלא ידוע לנו שהיה כהן (וראה רבינו גרשום). וכן מוכח בירושלמי (חלה פ"ד ה"ד), שם סבור ר' זירא יותר מכך, כי די בתערובת של מחצה על מחצה כדי להתיר תערובת חלת חוץ לארץ באכילה לזר (ראה הלכות בכורות לרמב"ן).

אורה ההלכה
טובת הנאה לבעלים רשאי ישראל לומר לישראל אחר: הא לך סלע זה, ותן תרומה, או בכור, או שאר מתנות, לפלוני כהן בן בתי או בן אחותי. וכל כיוצא בזה. במה דברים אמורים – כשהיו הבעלים רוצים ליתן אותם לאחד משני כהנים, או לאחד משני לויים, בחינם, ואמר לו חבירו: הא לך סלע ותן לזה. כדברי ר' יוחנן בירושלמי (דמאי פ"ו ה"ב). ולא חילק הרמב"ם, כפי שחילקה הגמרא כאן, בין תרומה לבין שאר מתנות כהונה. ראה בעינינו. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ב ה"ב – כ"א).
מנהג דחולין יכול הכהן לאכול את מתנות הכהונה בכל אופן שיערב עליו. ואם כל הטעמים שווים אצלו – יאכלן צלי בחרדל, שנאמר: "למשחה" – כדרך שאוכלים המלכים. (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ט ה"ב). ש"ע י"ד סא, יב).
תרומת חוצה לארץ אין בה משום כהן וכו' תרומת חוצה לארץ, אין בה איסור של כהן המסייע בבית הגרנות. כדברי רבא. (רמב"ם שם פ"ה ה"ב).
תרומת חוצה לארץ בטילה ברוב תרומת חוצה לארץ (וכן חלת חוצה לארץ) מותר לבטלה ברוב, ואוכלה בימי טומאתו. כשמואל ורבה. וכתב בכס"מ כי מדברי הרמב"ם במקום אחר עולה כי דין זה הוא לכתחילה, אבל בדיעבד מותר לזר לאכול תרומת חוצה לארץ שנערבה, גם אם לא היה בה אלא מחצה תרומה ומחצה חולין (וראה בש"ך). וכדברי ר' זירא בירושלמי (חלה פ"ד ה"ד). וכתב רמ"א: יש אומרים שאין חלת חוצה לארץ נאכלת לזר, אלא אם כן נתבטלה במאה לאחד, ואם נתערבה בשאמיני מינה – בששים (כשטת התוס' כאן). (רמב"ם שם הלכות תרומות פ"ג ה"א). וראה שם הלכות ביכורים פ"ה ה"ב. ש"ע י"ד סימן שכג ובהגהתו.
היה רמי תרי נטלי וכו' כתב הרמב"ם: היה לו יין של תרומת חוצה לארץ, נוטל ממנו לוג אחד ונותן עליו שני לוגים חולין, ונמצא הכל שלושה לוגים. ואחר כך נוטל מיון של תרומה לוג ונותן לתוך השלושה לוגים, ומגביה מארבעתם לוג ושותה. וחוזר ומשליך לתוכם לוג אחד, וחוזר ונטל לוג ושותה. וכמסופר על רב הונא בריה דרב יהושע. והראב"ד השיג עליו, שאין זה כסוגיתו, והרי זה מחצה על מחצה ולא רוב. וכתבו המפרשים שהרמב"ם לא גרס "ושקיל חדי" (ראה עינים ובמהרי"ט אלגאזי). (רמב"ם שם הלכות תרומות פ"ג ה"א).

אוכל והולך – הטנול, וישיר כדי תרומה, ויפרישנה נאמרונה. טומאה יוצאת מגופו – כגון זר וזרה וזרה ועגל קרי. אכל לטמא מת שריא. בנגיעה לית לן בה – ואף על גז שטמאה – לא איכפת לן, דאינו מוחר עליה לשומרה שלא יטמאה. הילכך – דנגיעה אינו מוחר, נדה קוזה לה מלה ואכל לה.

וְחֵדָּא נְטִילָא דְתְרוּמָה, וְשִׁקְלֵי חַד. מִיֵּזְבֵּן וְאִילָךְ – רְמֵי חֵדָּא וְשִׁקְלֵי חֵדָּא. וְאָמַר שְׂמוּאֵל: תְּרוּמַת חוּצָה לְאַרְץ – אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ וְאַחַר כֶּף מְפָרִישׁ.

ב וְאָמַר שְׂמוּאֵל: אֵין תְּרוּמַת חוּצָה לְאַרְץ אֶסְוֶהָ אֶלָּא בְמֵי שְׁהַטּוּמָאָה יוּצָאָה עֲלֵיו מְגוּפוֹ. וְהֵינִי מֵילֵי – בְּאֶכִּילָה, אֶבֶל בְּנִגְיעָה – לִית לָן בְּהָ. אָמַר רַבִּינָא: הֵילְכֵךְ, נְדָה קוּצָה חֲלָה, וְאוֹכֵל לָהּ פִּהֵן קֶטֶן. וְאֵי לִיכָא פִּהֵן קֶטֶן – שְׁקֵלָה לָהּ בְּרִישׁ מֶסָא, וְשִׁדְיָא בְּתַנּוּרָא, וְהֵדַר מִפְּרִשָּׁא חֲלָה אַחֲרִיתִי, פִּי הֵיכִי דְלָא תִשְׁתַּפַּח תּוֹרַת חֲלָה, וְאוֹכֵל לָהּ פִּהֵן גְּדוֹל.

רַב נַחֲמָן וְרַב עֲמָרָם וְרַמִּי בְּרַ חֲמָא הָווּ קְאָזְלִי בְּאַרְבָּא, סָלִיק רַב עֲמָרָם לְאַפְנוּיָי, אֶתְאֵי הֵהִיא אֵיתְתָּא עֲלֵת קַמְיֵיהוּ, אָמְרָה לְהוּ: טְמָא מַת מְהוּ שְׂיִטְבוּל וְאוֹכֵל תְּרוּמַת חוּצָה לְאַרְץ? אָמַר לֵיהּ רַב נַחֲמָן לְרַמִּי בְּרַ חֲמָא:

כיה קטן – ולא גדול, מפני שהטומאה יצאה עליו מגופו. ואם טבל לקריי הרי הוא כקטן. לישנא אחרינא: להכי נקט כהן קטן – שלא ראה קרי ולא יצאה טומאה מגופו. וזשאלתו דרז אחאי מפרש הכי. בריש מסא – *פורגוין. דכמה דאפשר לאיזדוורי מודהא מליגע צה, מאחר שקראה לה סס. כהן גדול – כהן שקיגע כלל מלות. [לאפנויי – לנקיס]. מהו שיטבול ויאכל תרומת חוצה לארץ – נלא הערב שמט.

תוספות

אוכל והולך ואחר כך מפריש – משמע דלא בעי מוקף. מיהו הייתי יכול לפרש, שבאחרונה לאחר שיפריש התרומה יסאר מקפיו שיתקיים בו מוקף. אבל בקונטרס פירש דאוכל והולך, וישיר כדי תרומה, ויפרישנה באחרונה.

הילכך נדה קוצה לה חלה ואוכל לה כהן קטן – יש קצת תימה: אמאי נקט כהן קטן? והלא אפילו גדול יכול לאוכלה אחר שטובל וטהר מקריו. ואי משום טורח טבילה – והלא גם

בארץ ישראל טובליו לתרומה. וגם בבבל היו טובלים לתרומת חוצה לארץ, כדמשמע לעיל, דלא אכיל לה רבה ברוב אלא בימי טומאתו, ובריש "בנות כותים" (נדה לב,א) שהטבילה קודם לאמה לסוכה שמן של תרומה! ונראה לרבינו יצחק מתוך כך, דאין לחלה זו שיעור, ולפי שדבר מועט הוא נותנה לכהן קטן. והכי משמע לישנא ד"שקליה בריש מסא", שהדבר מועט הוא. ואף על גב דלא מזכיר לה אלא גבי שריפה, מכל מקום משמע דההיא נמי דנותנה לקטן דבר מועט, וגם אותה שנשרפת הוצרך להזכיר "בריש מסא" לפי שבה משליכה בתנור. אבל תרומה שלהם שהיתה מן התבואה – לא היתה ראויה כל כך לינתן לכהן קטן, אפילו לא היה לה שיעור, שקטן היה מאבדה, וכן יין ושמן. ועוד יש לומר, שהתרומה יש לה שיעור – כגון תרומת מעשר.

בריש מסא אומר לה בתנורא – פירש בקונטרס: דכמה דאפשר לאזדוורי מליגע בה מאחר שקרא עליה שם, מיזדהר. וקשיא לפירושו, דהא בנגיעה אמרו דלית לן בה, ולגמרי שרי ליגע! אלא נקט "ריש מסא" לפי שדרך להפך בו גחלים ועצים, כמו שפירש בקונטרס "מסא" – פורגיא בלעז, ויכול להכניס יפה החלה בתנור בתוך האור. ונראה ד"מסא" היינו מרדא שרודין בו את הפת, כדמשמע בתענית (כה,א) גבי דביתו דרבי חנינא דקאמר לה שיבבתה: אייתי מסא, דקא חרכא ריפתא. וקאמרין התם: אף היא להביא מרדא נכנסה. אבל מתארא יכול להיות פורגוין, כמו שפירש הקונטרס בפרק קמא דחגיגה (ד,ב) גבי [מרים] מגדלא דרדקי שקלתיא למתארא וקא מהדרא תנורא – שהיתה אוחות האוד של תנור שקורין [פורגוין] ומכבדת את התנור. ולפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה, כגון סופגנין ודובשנין בפרק "כיל שעה" (פסחים לו,א), וכדאמר: טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה – נקט שקיל לה בריש מסא, דכשבה לרדותה שורפה ומשליכה באש בראש המרא עצמה.

פסק והדר מפרשא חלה אחריתי – משמע שלא החמירו להפריש חלה שניה אלא היכא דליכא כהן קטן. ולא כהנהו מקומות דקתני במסכת חלה (פרק ד משנה ח) שלעולם מפרישין שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן. דאותן מקומות קרובין לארץ ישראל, ומתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה, וטעונה שריפה, דגורו עליה שלא לאוכלה אפילו כהן טהור גמור מחמת שהיא טמאה. ולכך מפרישין לעולם של אור, וחלה שניה שלא תשתכח תורת חלה, כדמפרש נמי הכא. אבל כאן – בבבל, שזה רחוק מארץ ישראל, ולא מתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה, ולא גזרו עליו שום איסור מחמת טומאה עצמה, ולכך התירוה גם לכהן טמא כיון דלא יוצאה עליו מגופו, וגם התירו לבטל ברוב. והשניה אוכל כהן גדול אפילו זב, דלא מפליג הכא כלל. דאף על גב דבחלה שניה דהתם תנן (שם): ואסורה לזבין ולזבות ולנדות ולילדות – ואין ללמוד דהא דהכא לאוסרה לזבים ולזבות, שהיא בבבל רחוק מארץ ישראל, וגם אינה טעונה להפריש אלא היכא דליכא כהן, ממקומות הקרובים, הקבועים להפריש שתי חלות לעולם. ויש פירושים שמוגה בהם, "דהך חלה אחריתי דהכא – אין קורא עליה שם חלה, דלית ליה תורת חלה". ומסתברא דאינה

עיונים

ושקיל חד, מכאן ואילך וכו' מדברים אלו יש להסיק כי אם אינו נוטל תחילה ספל אחד מתוך השלושה – לא ניתן לשפוך לתוכו ספל של תרומה, שהרי כך במצא שיש כאן שני ספלים של חולין ושנים של תרומה (ראבי"ד הלכות תרומות פ"ג ה"א). ומדברי תוס' חיצוניות הורמב"ם (שם) עולה כי לא גרסו כאן "ושקיל חד" (וכן היא גרסת כל כתבי היד). ולדרך זו, מאחר וכבר נבטל ספל התרומה ברוב של חולין – אומרים אנו כי "קמא קמא ברובא בטיל" (=ראשון ראשון בטל ברוב), והוא חולין, ואין ספל התרומה החדש מצטרף לתרומה שכבר נבטלה בו.

ואוכל לה כהן קטן יש שפירשו כי "קטן" האמור כאן הוא ילד, פחות מבן תשע שנים, שבודאי לא ראה קרי. ולכאורה, יכול גם כהן גדול שראה קרי לאוכלה, לאחר שיטבול מטומאתו. וכן כתב רש"י בשם בעל השאלות (שאלתא קח). אבל יש שכתב כי גדול אינו רשא לאכול בתרומה זו אף אם יטבול, שמא יבוא לאוכלה גם קודם טבילה (ראבי"ד הלכות תרומות פ"ז ה"ח). ולפירושו הראשון של רש"י (עפ"י גרסת ש"מ ועוד), קטן האמור כאן הוא כל שאינו בן שלש עשרה שחיוב במצוות. וטעם הדבר, שנאסר על כהן טמא לאכול מתרומת חוץ לארץ שנגעה בו הגדה (למרות שהנגיעה עצמה לא נאסרה). אבל על קטן שאינו מחוייב במצוות – לא נאסר הדבר, למרות שהוא טמא. ואילו בעלי התוס' סבורים כי לא הזכיר כאן קטן אלא משום שמדובר בכמות מועטה ביותר של חלה, שהרי אין מפרישים לחלה אלא כל שהוא.

בריש מסא כלומר, בראשו של שיפוד. ולכאורה יכולה לעשות זאת גם בידה, שהרי כבר נגעה בחלה זו, כשהפרישה אותה. וכן כתבו בתוס', שאין זה אלא פרט מעשי, שכן ניתן להכניס את החלה לתוך האש (וראה שם פירוש נוסף, שדחהו בתוס' חיצוניות). אבל רש"י כתב כי הואיל וכבר קראה עליה שם חלה יש להזהר מליגע בה בטומאה, ולכן עושה זאת באמצעות שיפוד. ויש מי שהסביר כי לכתחילה אין לנדה להפריש חלה, אלא רק כשאין מי שיפריש עבורה, ולכן גם כששורפתה – עליה להזהר דבר, וכל שכן כשיש כהן קטן שיטבול לאוכלה בטוהרה (ראב"ן סימן נו). ולרבינו גרשום הסבר שונה לגמרי, שהוא מתרגם "בריש מסא" – ראשית העסה.

והדר מפרשא חלה אחריתי מדברי רבינא נראה, כי יש צורך להפריש שתי חלות דווקא כשאין כהן שיטבול לאכול את החלה. אבל בסתם – אין מפרישים שתי חלות בחוצה לארץ. והוא לכאורה בניגוד למה ששנו במשנה במפורש במסכת חלה (פ"ד מ"ח), שצריך להפריש שתי חלות. האחת נשרפת – משום שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים, והשניה נאכלת לכהן – כדי שלא תשתכח תורת חלה. והסבירו ראשונים שלא נאמר במשנה שצריך להפריש חלה ולשורפה, אלא בסוריה הסמוכה לארץ ישראל, גזירה שמא יבואו לאכול גם חלת ארץ ישראל בטומאה (תוס', רמב"ן ועוד). או שמדובר שם בתחומי ארץ ישראל שלא נתקדשו על ידי עולי בבל, ושם יש לחלה עיקר מן התורה (רמב"ם, יראים סימן שמח ועוד). ואילו רבינא מדבר בבבל, הרחוקה מארץ ישראל. ולפיכך, כשיש כהן טהור שיטבול לאכול את החלה – אין צורך להפריש חלה נוספת ולשורפה. ויש מן הראשונים שאמרו כי בכל

וחדא נטלא [פסל אהא] של יין תרומה, כדי לבטל את התרומה ברוב, ושקיל חד [ונוטל משם ספל אהא] ושותה אותו. מיכן ואילך, רמי חדא [היה שופך פסל אהא של יין תרומה] לכלי זה שנתבטלה בו תרומה ברוב, ושקיל חדא [ונוטל אהא], ושותה. וכך היה חוזר ועושה בכל יין התרומה שבידו, שהיה מטיל ממנו ספל לכלי זה שבו התערובת, ונוטל מן הכלי ספל ושותה.

ואמר שמואל: תרומת חוצה לארץ אינו צריך להפריש אותה תחילה, כדי להתיר את התבואה באכילה, אלא אוכל והולך מן התבואה ואחר כך מפריש.

ב ואמר שמואל: אין תרומת חוצה לארץ אסורה לכהן טמא אלא במי שהטומאה יוצאה עליו מגופו, כגון בעל קרי, או נדה. אבל לא ככהן שנטמא במת, או בשרץ, או בנבילה. והני מילי [ודברים אלה אמורים] באכילה, שאסור לכהן שהוא טמא בטומאה כזו, לאוכלה. אבל בנגיעה – לית לן [אין לנו] בה, שאין איסור על הטמא לגעת בתרומת חוצה לארץ. אמר רבינא: הילכך, נדה, שהיא טמאה בטומאה היוצאת מגופה, קוצה (מפרישה) בידה חלה מן העיסה בחוצה לארץ, ואוכל לה [אותה] כהן קטן, שלא ראה קרי, שדין חלת חוצה לארץ כדיון תרומת חוצה לארץ. ואי ליכא [ואם אין] כהן קטן שיאכלנה בטוהרה – שקלה לה בריש מסא [ונטלת אותה הנדה בקצה שיפוד],

ושדיא בתנורא [ומשליכה אותה לתנור], כדי שתישרף שם. **והדר מפרשא חלה אחריתי** [וחוזרת ומפרישה חלה אחרת], ולא מצד הדין, אלא כי היכי [כדי] שלא תשתכח תורת חלה, שלא יישכח החיוב ליתן חלה לכהן. וחלה זו אוכל לה [אותה] כהן שהוא גדול, גם כשהוא טמא.

מסופר, רב נחמן ורב עמרם ורמי בר חמא הוו קאזלי בארבעא הולכים, מפליגים, בספינה, סליק [הלך] רב עמרם לאפנויי [להתפנות לצרכיו]. אתאי ההיא איתתא עלת קמיהו [באה אישה אחת ונכנסה לפניו], לפני רב נחמן ורמי בר חמא, אמרה להו [להם]: טמא מת מהו שיטבול, וכך אוכל תרומת חוצה לארץ? אמר ליה [לו] רב נחמן לרמי בר חמא:

וקשיא לפירושו, דהא בנגיעה אמרו דלית לן בה, ולגמרי שרי ליגע! אלא נקט "ריש מסא" לפי שדרך להפך בו גחלים ועצים, כמו שפירש בקונטרס "מסא" – פורגיא בלעז, ויכול להכניס יפה החלה בתנור בתוך האור. ונראה ד"מסא" היינו מרדא שרודין בו את הפת, כדמשמע בתענית (כה,א) גבי דביתו דרבי חנינא דקאמר לה שיבבתה: אייתי מסא, דקא חרכא ריפתא. וקאמרין התם: אף היא להביא מרדא נכנסה. אבל מתארא יכול להיות פורגוין, כמו שפירש הקונטרס בפרק קמא דחגיגה (ד,ב) גבי [מרים] מגדלא דרדקי שקלתיא למתארא וקא מהדרא תנורא – שהיתה אוחות האוד של תנור שקורין [פורגוין] ומכבדת את התנור. ולפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה, כגון סופגנין ודובשנין בפרק "כיל שעה" (פסחים לו,א), וכדאמר: טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה – נקט שקיל לה בריש מסא, דכשבה לרדותה שורפה ומשליכה באש בראש המרא עצמה.

פסק והדר מפרשא חלה אחריתי – משמע שלא החמירו להפריש חלה שניה אלא היכא דליכא כהן קטן. ולא כהנהו מקומות דקתני במסכת חלה (פרק ד משנה ח) שלעולם מפרישין שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן. דאותן מקומות קרובין לארץ ישראל, ומתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה, וטעונה שריפה, דגורו עליה שלא לאוכלה אפילו כהן טהור גמור מחמת שהיא טמאה. ולכך מפרישין לעולם של אור, וחלה שניה שלא תשתכח תורת חלה, כדמפרש נמי הכא. אבל כאן – בבבל, שזה רחוק מארץ ישראל, ולא מתחזיא חלה דידהו כחלת הארץ טמאה, ולא גזרו עליו שום איסור מחמת טומאה עצמה, ולכך התירוה גם לכהן טמא כיון דלא יוצאה עליו מגופו, וגם התירו לבטל ברוב. והשניה אוכל כהן גדול אפילו זב, דלא מפליג הכא כלל. דאף על גב דבחלה שניה דהתם תנן (שם): ואסורה לזבין ולזבות ולנדות ולילדות – ואין ללמוד דהא דהכא לאוסרה לזבים ולזבות, שהיא בבבל רחוק מארץ ישראל, וגם אינה טעונה להפריש אלא היכא דליכא כהן, ממקומות הקרובים, הקבועים להפריש שתי חלות לעולם. ויש פירושים שמוגה בהם, "דהך חלה אחריתי דהכא – אין קורא עליה שם חלה, דלית ליה תורת חלה". ומסתברא דאינה

מקום בחוץ לארץ צריך להפריש שתי חלות, ולשרוף את הראשונה, כדברי אותה משנה. ומה שאמר כאן רבינא הרי זה דווקא ביחס לחלה המיועדת לאכילה לכהן, שאם אין כהן שיכול לאוכלה בטוהרה – צריך לשרוף גם אותה, ולהפריש חלה נוספת שלישיית, כדי שלא תשתכח תורת חלה (רבינו אפרים, ראה ראבי"ה ח"א סימן קסד).

טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה לארץ בתוס' (בעמוד הבא) פירשו כי השאלה היא לגבי עצם הטבילה, האם טמא מת צריך לטבול לשם אכילת תרומת חוצה לארץ. וכן נראה מפסק הרמב"ם בענין זה. אבל רש"י הסביר כי הנחת האשה היתה שבודאי יש צורך לטבול, ושאלתה היתה: האם צריך גם שתשקע השמש לאחר טבילה, קודם שיוכל לאכול? שכן מי שנטמא במת, לאחר שמוים עליו ביום השלישי וביום השביעי, עליו לטבול ביום השביעי, ורק לאחר שיערבו שמשו (תשקע השמש) הריהו מותר לאכול תרומה.

אורה ההלכה

אוכל והולך ואחר כך מפריש חלת חוצה לארץ, אם רצה לאכול תחילה מן העיסה ואחר כך להפריש חלה – מותר. שאין עיקרה של חלת חוצה לארץ אלא מדברי חכמים. כדברי שמואל. וכתב רמ"א: וצריך לשיר מעט יותר משיעור חלה, כדי שתשאר עיסה לאחר שהפריש. (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ה ה"ב. שו"ע יו"ד סימן שכג).

במי שהטומאה יוצאה עליו תרומת (וחלת) חוצה לארץ, הואיל ועיקרה מדברי חכמים, אינה אסורה באכילה אלא לכהן שטומאה יוצאה עליו מגופו. והם: בעלי קרי וזבים ונדות וילדות. וכולם שטבולו – מותרים לאוכלה אף על פי שלא העריב שמשם. ויש מחמירים שצריך הערב שמש (רמ"א בשם הר"ן). (רמב"ם שם הלכות תרומות פ"ז ה"ח. הלכות ביכורים פ"ה ה"י. שו"ע יו"ד שכב, ה).

נדה קוצה חלה וכו' נדה קוצה חלה בחוצה לארץ. שאינה מוזהרת אלא באכילה אבל לא ליגע בה. (רמב"ם שם הלכות תרומות פ"ב ה"א. הלכות ביכורים פ"ה ה"ב).

ואוכל לה כהן קטן העושה עיסה בחוצה לארץ – מפריש שתי חלות; הראשונה – נשרפת, מפני טומאת ארץ העמים. והשניה – נאכלת לכהנים, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל. והיא מותרת לטמאים ואפילו לזבים וחיות. כמשנה במסכת חלה (פ"ד מ"ח). ומכל מקום, אם רצה – יכול להפריש חלה אחת, והיא נאכלת לכהן קטן שעדיין לא ראה קרי, או לקטנה שעדיין לא ראתה נדה, ואינו צריך להפריש שניה. כדברי רבינא. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו, הרי זה מותר לאכול את החלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. וכתב רמ"א: ויש אומרים שכיון שאין חלה נאכלת כלל בזמן הזה בארץ ישראל, מפני הטומאה, שאין לנו אפר פרה אדומה – אין צריכים להפריש בחוצה לארץ אלא רק חלה אחת, ושורפים אותה. ואין נותנים אותה לכהן קטן, מפני שאין אנו מוחזקים בכהן דאי (ט"ז ושי"ך בשם מהרש"ל). (רמב"ם שם הלכות ביכורים פ"ה ה"ח-ה"י. שו"ע יו"ד שכב, ה).

מסורת הש"ס
ג. ביצה ט"א, (לענין חלה).
ירושלמי חלה פ"ד ה"ד.
ד. נדה לב,א. וראה משנה חלה פ"ד מ"ח.

גרסות

ושקיל חד בכת"י מילים אלה חסרות וראה בעיונים.
מסא בכת"י מועד: **עיסה** וראה ברבינו גרשום ובעיונים.

כהן גדול בכת"י: **כהן ואפילו גדול.**
עלת בכת"י: **מלה** זו חסרה.

לשון

מסא מילה זו פירושה מרדה ללחם, מעין קיצור של המילה הארמית "מסחא" שפירושה מחתה (ועיין בתוס').

*פורגוין מן הצרפתית העתיקה forgon – שיפוד לחתייה.

וכי הזאה של מי פרה אדומה יש לנו לטהר את מי שנטמא במת? ומה תועלת יש בכך? אמר ליה [לו] רמי בר חמא: לא ליחוש ליה לסבא [וכי לא נחשוש לו לזקן]. לרב עמרם, שלא לענות תשובה עד שישוּב? אדהכי אתא [בינתיים בא] רב עמרם, אמר להו [להם]. הכי [כך] אמר רב: טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ. ומעירים: ולית הלכתא כוותיה [ואין הלכה כמותן]. שהרי אמר מר זוטרא משמיה [משמו] של רב ששת: חוצה לארץ. ולית הלכתא כוותיה; דאמר מר זוטרא משמיה דרב ששת:

תוספות

מדמעת, דאף על גב דתרומת חוצה לארץ מדמעת, כדתניא במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (דף סז, א). ושמה אפילו השניה במקומות השנויים במשנה אינה מדמעת. ונראה לרבי, דבין הכא ובין

התם, אף במקום שהחמירו להפריש חלה שניה – לא החמירו להפריש שתי תרומות, דהא לא מצריך במשנה להפריש שתיים אלא בחלות. ויש ליתן טעם, שבחלה יש יותר לחוש שלא תשתכח משום דשייכא בכל אדם המגלגל עסתו, אבל תרומה – אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות וממרחי תבואות.

וכי הזאה יש לנו – ולא היה נראה לומר שכשנטמאין במת היו הולכין ומזין בארץ וחוזרים ואוכלים בתרומה, דמשום טומאת חוצה לארץ לא חשו בחלת חוצה לארץ. אבל בכל הטומאות דאורייתא אסור כל זמן שלא טבל, כיון דמן התורה אפילו לחולין. כי אין סברא שתקנו חלת כהן בחוצה לארץ, שאין יכול לאוכלה אלא אם כן ילך ויזהר בארץ ישראל. ומטומאת המת אי אפשר לזהר, דאף על גב דצריכין לזהר מחמת כהונתם, מכל מקום מטומאת חרב שהיא כחלל אפילו על ידי אהל, כדמוכח בנויר בפרק "כהן גדול" (נגב), שמאחיל על חרב כמאהיל על המת, וברישי אהלות מוכח שהשפוד נעשה כחלל על ידי אהל המת – מאותם לא היו יכולים לזהר. וגם אין צריכין לפרוש כמות, כדתניא בריש תוספתא דאהלות: כל טומאת המת שאין הניזר מגלח עליה – אין כהן מוזהר עליה. ולהכי מסתברא שבלא הזאה וטבילה היו אוכלין אותה. וצריך לפרש מתוך הלכה זו, דהא דתני במסכת חלה (פרק ד משנה ח): מן הנהר עד אמנון ולפניו שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן כו'. וטבול יום אוכלה, רבי יוסי אומר: אין צריך טבילה. ואסורה לזרים כו' – בטבול יום דבעל קרי מיירי, ושירי בלא הערב שמש אף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו. דאי בטמא מת – וכי הזאה יש לנו? ורבי יוסי אומר: אפילו בעל קרי אין צריך טבילה. תדע, מדקתני סיפא: ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילודות, ולא חשיב בעל קרי. וההיא דסיפא לא צריכא אלא לרבי יוסי, כדקאמר בירושלמי: לרבי יוסי נצרכא. אף על פי שכתוב בה "לרבי יהודה", דומה טעות סופר, ו"לרבי יוסי" גרסינן. ואגב גררא אפרש תחלה המשנה (שם), דתני: שלש ארצות לחלה, מארץ ישראל עד כזיב – חלה אחת. מכזיב עד הנהר ועד אמנון – שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן, של אור יש לה שיעור, ושל כהן אין לה שיעור. שמקום טומאה הוא, ואין יכולין לשמור עצמן ופירותיהם בטהרה מחמת שסמוך הוא לארץ העמים, וחלותיהן טעונות שריפה. ולכך מפרשינן שתי חלות, אחת לאור – שהיא חלה טמאה דאורייתא, שפירותיהן גדילין בארץ ישראל, ואחת לכהן – שלא תשתכח תורת חלה. ושל אור יש לה שיעור – כדמפרש בירושלמי: מפני שהוא מדברי תורה, ושל כהן אין לה שיעור – מפני שהוא מדברי סופרים. והדר קתני: ומן אמנון ולפניו שתי חלות, אחת לאור ואחת לכהן, של אור אין לה שיעור, ושל כהן יש לה שיעור. ומפרש בירושלמי: ושל אור אין לה שיעור – מפני שהיא נשרפת. ושתייהן מדברי סופרים. והדר קתני: וטבול יום אוכלה, רבי יוסי אומר: אין צריך טבילה. ואסורה לזבים ולזבות לנדות ולילודות, ונאכלת עם הזר על השלחן, וניתנת לכל כהן. והיא המשנה דמיתת בריש "כל הבשר" (חולין קד, א), אלא שהתלמוד מביאה שם בקוצר. וכן דרך התלמוד להאריך ולקצר כשמביא משניות מטהרות ומזרעים, ומשנה הלשון כפי הצורך. כי ההיא דספק ביאה שמביא התלמוד (פסחים י, א) על משנת נכנס לבקעה, והיא שנויה על משנה אחרת שלמעלה הימנה בסמוך לה במסכת טהרות. וכן משנה במסכת ערלה שמביא ב"השוכר את הפועל" במסכת עבודה זרה (סח, ב). בערלה ובכלאי הכרם מצטרפין, רבי שמעון אומר: אין מצטרפין. והיא שנויה באורך במסכת ערלה (פרק ב משנה א) והתלמוד מקצר שם במסכת עבודה זרה. כי אין לומר שאותה משנה שמביא שם זו היא אותה שלמעלה ששנויה בקוצר פרק "קדשי מזבח" (מעילה יח, א), כי אין פירושה שוה. כמו שפירש רבינו תם, שאותה של מעלה – בצרוף לכזית ולמלקות, דומיא דכל הנהו של אותו הפרק. ואותה שמביא במסכת עבודה זרה מיירי לנתינת טעם, ולאסור במאמץ בתערובתה, כדמוכח גופה דמתניתין דערלה, ודוק ותשכח. ולהכי מיייתי במסכת עבודה זרה ראייה ממנה דאיסור ואיסור לא מצטרפין לרבי שמעון לנתינת טעם ולחמץ. דפירש מילתיה דרבי שמעון, דקתני עלה: רבי שמעון אומר אין מצטרפין – היינו ליתן טעם, דבהכי איירי תנא קמא. ומילתיה דרבי שמעון דמעילה מפורשת בגמרא דמעילה (יח, א): "אין מצטרפין" – אין צריך צירוף, דכל שהוא למכות. והאי "וניתנת לכל כהן" הוי פירושא – לכל כהן, אפילו לכהן עם הארץ, אף על פי שתרומת (עם) הארץ אינה ניתנת אלא לכהן חבר שישמרנה בטהרה. ובתרומת חוץ לארץ לא גזרו שמה יאכלה בימי טומאתו. וכן משמע דומיא דמה ששינו אחר משנה זו: ואלו ניתנין לכל כהן, וחשיב בהדיהו הזרוע והלחיים והקבה וראשית הגז וכיוצא בהן, מידי דלא שייך בהו איסור טומאה. ומכל מקום, אם יש חבר ועם הארץ – לא יתן לעם הארץ, כדאמר בפרק "הזורע" (חולין קל, ב). מנין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ – שנאמר "לתת מנת למחזיקים תורת ה'", מחזיק בתורת ה' יש לו מנת, ושאיין מחזיק אין לו מנת. ולא כמו שפירש הקונטרס ב"כל הבשר" (שם קד, ב), ד"לכל כהן" אתא לאשמועינן שאפילו אין מחזיק יתנו לו חלת חוץ לארץ. דהא משנה שאחר זו אי אפשר לומר כן, דקחשיב בה מתנות, דאמרי עליהו שאין ניתנות אלא למחזיקים. אלא ודאי היא דליכא חבר מיירי הכא. אי נמי, אפילו איכא חבר אלא שאינו צריך למתנות – יתנו לעם הארץ עני, שמצווים להחיותו. שאם לא יתנו לו – יצטרכו ליתן לו חולין. והשתא דפרישית הא דקתני: טבול יום אוכלה – היינו טבול יום (קא בעי לה), ולא בעי הערב שמש, ואף על פי שטומאה יוצאה עליו מגופו – נראה לומר דהוא הדין חלת האור בבבל. ודין, אף על פי שאסורה למי שטומאה יוצאה מגופו – לא בעיא הערב שמש. ואין להחמיר יותר מחלת כהן דההיא משנה. ומאן דמחמיר בה לאסורה בטומאת שרץ – שרי לטמא שרץ לאחר טבילה. ומיהו אין ראייה כל כך, כי שמה אף על פי שהחמירו בה בטמא שרץ קודם טבילה, כמו בבעל קרי, בטבול יום דשרץ שמה הקילו בה יותר. ובהלכות גדולות כתוב בהלכות חלה: אמר רבינא הילכך נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן או מאן דטביל לקריו. ועוד כתוב בהלכות גדולות, דחלה בארץ ישראל – אין מפרשינן אלא חלה אחת, ושורפין אותה. ונראה, דעכשיו כיון ששורפין אותה לפי שאין להם הזאה – בכל ארץ ישראל צריך להפריש שניה, כמו מכזיב עד הנהר ועד אמנון, שמפריש חלה שניה שלא תשתכח תורת חלה.

ולית הלכתא כוותיה – בהא דמצריך טבילה, אלא אפילו טבילה לא בעי. ולשון הקונטרס לא משמע כן.

עיונים

וכי הזאה יש לנו ומה תועיל טבילה לטהרתו? ולפירושה רש"י, שהשאלה שנשאלה לפנייהם היתה האם נוסף לטבילה צריך טמא מת הערב שמש (כביום השביעי לטהרתו). אמר רב נחמן כי ממילא אין לו יום שלישי ושביעי לטהרתו. והעירו ראשונים (ר"ש חלה פ"ד מ"ח) שעולא העיד כי ה"חברים" שבגליל היו נוהגים בטהרה, גם בזמן התלמוד, והיה להם אפר פרה אדומה (חגיגה כה, א. נדה ו, ב). ומכל מקום בבבל בוודאי לא נהג ענין זה.

ולית הלכתא כוותיה דאמר מר זוטרא וכו' – כלומר, ואין הלכה כרב, אלא כשמואל,

שאמר שתרומת חוצה לארץ אינה אסורה באכילה אלא למי שהטומאה יוצאת מגופו. והוא נלמד בקל וחומר ממה שפסק מר זוטרא שלא כרב ששת, ביחס לדינו של טמא שרץ, שאינו צריך טבילה כדי לאוכלה, למרות שטבילה מועילה לו גם בלא הזאה. ולשיטת רש"י, שאין מדובר על עצם הצורך בטבילה, אלא על הערב שמש, יש לומר להיפך, כי מסקנת הגמרא היא שצריך הערב שמש למי שנטמא בשרץ, והוא הדין לטמא מת (שי למורא). ומנוסח רוב כתבי היד נראה כי דברי רב ששת הריהם ענין בפני עצמו, שלא נכתב בהם "דאמר מר זוטרא", אלא: "דאמר מר זוטרא".

גרסות

ליחוש ליה ברוב כתיב:

ליחוש.

טמא מת טובל בכתיב:

טמא מת אוכל.

דאמר מר זוטרא בכתיב:

ועוד: ואמר מר זוטרא

ובש"מ: אמר מר זוטרא

וראה בשאליות סימן קח.

אישים

רב עמרם

היו כמה אמוראים בשם רב עמרם. כאן מדובר כנראה ברב עמרם תלמידו של רב, שמסר שמעונו רבות מפיו. ובימיו של רב נחמן, בן הדור הבא, היה נחשב ביותר, עד כי הוזכר אירוע בו נכחו "רב עמרם וכל גדולי הדור".

דלשנה ידידה מנינן – דאס נולד הנכור צניסן, רשאי לקיימו עד ניסן אחר, ולא אמרינן: מתשרי ששלמה שנת מנין עולם – שלמה נמי שנת הנכור. זו שנה של בכור – כלומר, דכי אולת אחר שנת הנכור, היא נכנסת נכנסתה. דכי הוי לנכור שנה אחת – נכנסה שנה למנין עולם מתשרי. יום אחד בשנה זו – דכי שחטו ציוס אחרון לשנתו – יכול לאוכלו אומו היום, ויום המתרת שהוא משנה שניה, דהיינו שני ימים. ולדבי רב מנא להו – דלשנה ידידה מנינן. מקדשים – משאר קדשים הנחיס צני שנה, דכתיב: צה "כבש בן שנתו". ובשרם יהיה לך כחזה התנופה – צנכור מישמע, צסדר "ויקח קרח". [מכאן סיך לעמוד הנח] מודה אינה נאכלת אלא ליום ולילה. והמורס ממנה, דהיינו מזה ושוק, כיוצא צה הוא.

תוספות

שנה בשנה איזהו שנה שנכנסת בחברתה – גבי "כשכיר שנה בשנה" (ויקרא כח) – שכירות של שנה זו אין משתלם אלא בשנה אחרת (בבא מציעא סה,א). דרשינן בכל חד מעניינא דקרא, דגבי מעשר דכתיב "שנה בשנה", דדרשינן לקמן (ג,ב): שאין מתעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש. וצריך לאוקמא הך שמעתא דשנה בלא רגלים, שברגלים לחודיהו בכל שנה איכא "בל תאחר", כדאמר בפרק קמא דראש השנה (ו,ו). ואם תאמר: והא מיבעי לכדדרשינן בתמורה פרק "ואלו קדשים" בסופו (כא,ב), ואין נפסל משנה לחברתה. וכן עזאי דריש בפרק שני דזבחים (כט,א) ובפרק קמא דראש השנה (ו,א): "המקריב אותו לא ירצה" – אותו ב"לא ירצה", ואין מאחר נדרו ב"לא ירצה". ומצריך התם תרי קראי, חד לבכור וחד לשאר קדשים! ויש לומר: דהך דשמעתין דהכא נפקא ליה מדאחרים דהתם בזבחים (כט,א), ובראש השנה (ה,ב) ובתמורה (כא,ב): מקיש בכור למעשר, מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה כו'. ובתמורה (שם,ב) נמי קאמר דאחרים מוקמי קרא ד"תאכלנו שנה בשנה" לדחא, והנהו דהכא נמי סברי כאחרים. [שייך לעמוד בהא] הוה אמינא בחזה ושוק של תודה – לרבי עקיבא לית ליה כי הך סברא בסוף "איזהו מקומן" (זבחים נז,א). ומפרש דהתם פליגי בהיינו ודבר אחר אי הוי היקש או לא.

עיונים

דלשנה ידידה מנינן במסכת ראש השנה (ו,ב) נחלקו מאימתי בדיוק מונים לו שנה, אביי אמר: משעה שנולה, ורב אחא בר יעקב אמר: משעה שנראה להרצאה (לזריקת דמו). כלומר, מן היום השמיני ללידתו, שאז הוא ראוי להקרבה. ומסקנת הגמרא שם היא כי דברי אביי נאמרו בבכור בעל מום, ודברי רב אחא בר יעקב בבכור תם. יום אחר בשנה זו ויום אחד בשנה זו רש"י פירש כי הכוונה כאן לשנותיו של הבכור, שניתן לאוכלו גם ביום הראשון של שנתו השנייה – כששוחטו ביום האחרון של שנתו הראשונה, ואז הוא נאכל לשני ימים. ותמהו אחרונים: והרי לפי זה נמצא שאינו נאכל בתוך שנתו, כדון קדשים! וכתבו כי עיקרו של קרבן הוא זריקת דמו, הרי שיעשה דבר זה בתוך שנתו, גם אם אכילתו נמשכת מעבר לכך (שו"ת אבני נזר יו"ד סימן ב). ויש שתירצו כי משעה שנשחט הבכור בתוך שנתו – הרי שוב אינו גדל, ולעולם הוא קרוי בן שנתו (בחיודשי בתרא). שנאכל לשני ימים ולילה אחד ושאלו אחרונים: הרי ניתן לאכול את הבכור ליום ולילה שאחריו, כדון תודה, וגם אז הוא נאכל שנה בשנה! ויש שתירץ כי הואיל ואין מונים לו שנה אלא מיום השמיני ללידתו, שאז הוא ראוי להקרבה (ולא מלייל שמיני),

טמא שרץ טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, והוסיף מר זוטרא: ולית הלכתא כוותיה [ואין הלכה כמותו].

שנינו במשנה: בכור נאכל שנה בשנה כו'. ומעירים: מדקאמר [ממה שהוא אומר] בהמשך הדברים: "נולד בו מום בתוך שנתו", ולא "בתוך שנה", למימרא [יש לומר] שלשנה ידידה [שלן], כלומר, לפי שנתו שלו מנינן [מונים אנו], שהוא נאכל עד שתימלא לו שנה מיום שנולד, ולא עד ראש השנה. ואומרים: מנא הני מילי [מנין הדברים הללו]? שאמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא [שאומר הכתוב] בענין זה: "לפני ה' אליך תאכלנו שנה בשנה" (דברים טו, כ), איזהו שנה שנכנסת בחברתה, כלומר, בתוך שנה אחרת? הוי אומר: שנה של בכור, שאם נולד באמצע השנה – שנתו הראשונה נכנסת לשנה הבאה למנין העולם. דבי [החכם מבית מדרשו] של רב תנא [שנה] דרשה אחרת על פסוק זה: "תאכלנו שנה בשנה" יש להבינו – שיהא נאכל יום אחד בשנה זו, ויום אחד בשנה זו שאחריה, ובכך לימד על הבכור, שהוא נאכל (כשמקריבים אותו בבית המקדש) לשני ימים ולילה אחד (שבניהם), וכדין קרבן שלמים. ושואלים: ולפי זה, דבי [החכמים מבית מדרשו] של רב, מנא להו [מנין להם] שמונים לבכור שנה מיום הולדתו, ולא למנין העולם? ומשיבים: ילפי [לומדים הם] משאר הקדשים שכאשר נאמר שיש להביא בן שנה או שנתיים, הרי זה

למנין השנים שלו ולא של עולם. ושואלים: ושאר קדשים גופייהו [נצטמם], מנלן [מנין לנו] שכך דינם? אמר רב אחא בר יעקב: אמר קרא [הכתוב] "כבש בן שנתו" (ויקרא יב, ו) – לומר: שנתו שלו, ולא שנה של מנין עולם. ושואלים: ורב, אותה הלכה שבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד, מנא ליה [מנין לו]? ואומרים: נפקא ליה [יוצא לו הדבר] ממה שנאמר לאהרן ולבניו ביחס לבכור: "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין" (במדבר יח, יח) – הקישו (השווה אותו) הכתוב את הבכור לחזה ושוק של קרבן שלמים, שצריך אדם לתת לכהן במתנה: מה להלן, בשלמים – הריהם נאכלים בשני ימים ולילה אחד, כפי שמפורש בכתוב (ויקרא ז, טז), אף כאן בבכור – שני ימים ולילה אחד.

מנלן [מנין לנו] שכך דינם? אמר רב אחא בר יעקב: אמר קרא [הכתוב] "כבש בן שנתו" (ויקרא יב, ו) – לומר: שנתו שלו, ולא שנה של מנין עולם. ושואלים: ורב, אותה הלכה שבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד, מנא ליה [מנין לו]? ואומרים: נפקא ליה [יוצא לו הדבר] ממה שנאמר לאהרן ולבניו ביחס לבכור: "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין" (במדבר יח, יח) – הקישו (השווה אותו) הכתוב את הבכור לחזה ושוק של קרבן שלמים, שצריך אדם לתת לכהן במתנה: מה להלן, בשלמים – הריהם נאכלים בשני ימים ולילה אחד, כפי שמפורש בכתוב (ויקרא ז, טז), אף כאן בבכור – שני ימים ולילה אחד.

- מסורת הש"ס
- א. ילקיש תורה נתק.
 - ב. תמורה כא,ב. ירושלמי ראש השנה פ"א ה"א. ספרי דברים טו, כ. ילקיש תורה נתק.
 - ג. ערכין יח,ב. נדה מז,ב. תו"כ ויקרא יב, ו. שם כג, יב. במדבר פ"ג יג. ילקיש תורה נתק. ש"א. שם תשי. שם נתק.
 - ד. זבחים נז,א. ירושלמי מע"ש פ"א ה"א. ירושלמי קדושין פ"ב ה"ז. ספרי וספרי זוטא במדבר יח, יח.

גרסות

דבי רב... דבי רב ברוב כתיב ובשי"מ: דבי רב... דבי רב. כבש בן שנתו בש"מ כבמקרא: כבש אחד בן שנתו.

נמצא שאין שנתו נשלמת עד בוקרו של היום הראשון לשנה הבאה, ואילו הלילה נחשב כחלק משנתו הראשונה (רש"ש).

אורה ההלכה

חובת טבילה לתרומת חוץ לארץ טמא מוגע, בין שנגע במת שאי אפשר לנו היום לטוהר ממנו, בין שנגע בשרץ – אינו צריך לטבול לתרומת חוצה לארץ. כמסקנת הגמרא. וכפירוש תוס', שאינם צריכים כלל לטבילה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ז ה"ח. שו"ע יו"ד שכב, ה).

דלשנה ידידה מנינן הבכור נאכל בתוך שנתו, בין תמים בין בעל מום. ומאימתי מונה לו? אם תם הוא – מונה לו מיום שמיני, שהוא ראוי להקרבה. ואם נולד בעל מום – מונה לו מיום שנולד. עפ"י מסקנת הגמרא במסכת ראש השנה (א,ז). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"א ה"ח. שו"ע יו"ד שו, ז).

הבכור שנאכל לשני ימים ולילה הבכור נאכל ביום הזביחה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"י ה"ז).

